

PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 11/2010 vp

Hallituksen esitys laeiksi Suomen perustuslain 25 §:n, vaalilain ja puoluelain 9 §:n muuttami- sesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 9 päivänä maaliskuuta 2010 lähettänyt perustuslakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laeiksi Suomen perustuslain 25 §:n, vaalilain ja puoluelain 9 §:n muuttamisesta (HE 7/2010 vp).

Lakialoite

Valiokunta on käsitellyt esityksen yhteydessä lakialoitteen laiksi vaalilain ja Suomen perustuslain 25 §:n muuttamisesta (LA 1/2007 vp — Annikka Lapintie /vas ym.), joka on lähetetty valiokuntaan 18 päivänä huhtikuuta 2007.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- vaalijohtaja Arto Jääskeläinen ja tutkija Sini Kumpulainen, oikeusministeriö

- kehittämisspällikkö Teemu Eriksson, valtiovarainministeriö
- yhteiskuntatieteiden tohtori, dosentti Sami Borg
- tutkimusjohtaja, dosentti Kimmo Grönlund
- professori Mikael Hidén
- professori Heikki Paloheimo
- oikeustieteen lisensiaatti Lauri Tarasti
- professori Veli-Pekka Viljanen.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- professori Matti Niemivuo
- professori Tuomas Ojanen.

Viitetiedot

Perustuslakivaliokunta on järjestänyt 22 päivänä syyskuuta 2010 kutsuseminaarin eduskuntavaalien vaalijärjestelmän muuttamisesta.

HALLITUKSEN ESITYS JA EDUSKUNTA-ALOITE

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan eduskuntavaalien vaalijärjestelmää uudistettavaksi siten, että vaalipiirit muodostaisivat vaalien tuloksen laskentaa varten koko maan käsittävän vaalialueen. Kunkin puolueen ja muun ehdokasasettajan kaikissa vaalipiireissä saamat äänät laskettaisiin yhteen, ja kansanedustajanpaikkojen lukumäärä määräytyisi ehdokasasettajan koko maassa saaman

äänimäärän perusteella. Ehdokasasettajat saisivat edustajanpaikkoja kustakin vaalipiiristä samassa suhteessa kuin ne saavat vaalipiirissä ääniä.

Esityksessä ehdotetaan otettavaksi käyttöön valtakunnallinen kolmen prosentin äänikynnys. Kansanedustajanpaikkoja voisi saada vain sellainen ehdokasasettaja, joka saa vähintään kolme prosenttia koko maassa annetuista äänistä.

Vaalipiirijako säilytettäisiin ennallaan. Äänestämisen tapahtuisi nykyiseen tapaan äänestämällä oman vaalipiirin ehdokkaita. Ehdokkaat asetettaisiin edelleen vaalipiireittäin. Vaalipiiristä valittavien kansanedustajien lukumäärä määräytyisi nykyisin perustein.

Puolueiden mahdollisuus muodostaa vaaliliit-toja eduskuntavaaleissa poistettaisiin. Toisaalta eri vaalipiireissä perustetut valitsijayhdistykset voisivat muodostaa yhteislistan.

Puolue, joka ei ylittäisi valtakunnallista äänikynnystä, mutta saisi kuitenkin vähintään kaksi prosenttia koko maassa annetuista äänistä, voisi saada puoluetukea.

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia Ahvenanmaan maakunnan vaalipiirissä toimitettaviin eduskuntavaaleihin.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan siten, että ne olisivat sovellettavissa vuoden 2015 eduskuntavaaleissa.

Lakialoite

Lakialoitteessa LA 1/2007 vp ehdotetaan tasauspaikkajärjestelmän käyttöönottamista eduskuntavaaleissa. Manner-Suomessa 179 kansanedustajaa valittaisiin nykyisistä vaalipiireistä (kiin-

teät vaalipiiripaikat) ja 20 kansanedustajaa ns. tasauspaikoilta. Ahvenanmaan vaalipiiri säilyisi nykyisellään.

Aloitteessa ehdotetaan vaalilakiin 3 prosentin äänikynnystä tasauspaikkojen jakoon osallistumisen edellytykseksi ja vaaliliittojen sivuuttamista tasauspaikkojen jaossa. Tasauspaikkoja jaettaisiin vain puolueille, jotka ovat saaneet kiinteiden vaalipiiripaikkojen jaossa vähemmän paikkoja kuin mihin vaalin kokonaiskannatus ne oikeuttaisi. Mikäli edellä mainitut ehdot oikeuttavat puolueen saamaan tasauspaikkoja, niin puolueille lasketaan erikseen valtakunnalliset vertausluvut Ahvenanmaan maakuntaa lukuun ottamatta. Kunkin puolueen saaman vertauslukujen sarjan alusta poistetaan niin monta vertauslukua kuin puolue on jo saanut yhteensä valituksi suoraan vaalipiireistä. Tasauspaikat jaetaan jäljelle jääneiden valtakunnallisten vertauslukujen suuruuden mukaisessa järjestyksessä. Tasauspaikat jaetaan tasauspaikkoja saavan puolueen sisällä puolueen kaikissa vaalipiireissä vielä valitsematta olevien ehdokkaiden kesken heidän vaalipiirissään saamansa vertausluvun suuruuden mukaisessa järjestyksessä.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Yleiset lähtökohdat

Eduskuntavaalien toimittamisesta säädetään perustuslain 25 §:ssä. Vaalit ovat välittömät, suhteelliset ja salaiset. Maa jaetaan eduskuntavaaleja varten Suomen kansalaisten lukumäärän perusteella vähintään kahteentoista ja enintään kahdeksaentoista vaalipiiriin. Lisäksi Ahvenanmaan maakunta muodostaa oman vaalipiirinsä yhden edustajan valitsemista varten. Ehdokkaita voivat asettaa rekisteröidyt puolueet ja laissa säädetty määrä äänioikeutettuja.

Eduskuntavaalien ajankohdasta, ehdokkaiden asettamisesta, vaalien toimittamisesta ja

vaalipiireistä säädetään tarkemmin lailla, nykyään vuonna 1998 voimaan tulleella vaalilaila. Eduskuntavaalien vaalijärjestelmän peruseriaatteet ovat pysyneet lähes muuttamattomina vuonna 1906 toteutetusta eduskuntauudistuksesta lähtien. Merkittävimmät muutokset ovat koskeneet äänioikeuden laajentamista ja ehdokasasettelua. Äänioikeutta on laajennettu äänioikeusikä laskemalla ja poistamalla äänioikeuden rajoitukset.

Suhteellisuus on eduskuntavaalien keskeinen periaate. Suhteellisuus tarkoittaa toisaalta poliittista suhteellisuutta eli sitä, että kukin poliittinen ryhmittymä saa eduskuntaan niin monta kansanedustajaa kuin sen vaaleissa sama kannatus edellyttää. Alueellinen edustavuus (aluel-

linen suhteellisuus) taas tarkoittaa sitä, että eduskunnassa on suhteessa vaalipiirin väkilukuun edustajia maan eri alueilta.

Suhteellisuuden piirteet sisältyvät perustuslain 24 ja 25 §:n säännöksiin. Kansanedustajien lukumäärä, josta säädetään edellisen pykälän 1 momentissa, turvaa osaltaan poliittisen ja alueellisen suhteellisuuden toteutumista käytännössä (HE 1/1998 vp, s. 81). Alueelliseen edustavuuteen liittyvistä vaalipiiri- jaon perusteista säädetään 25 §:n 2 momentissa. Vaalipiiri- jaon on kokonaisuutena täytettävä vaalien suhteellisuuden vaatimukset ja taattava vaalijärjestelmän samankaltainen toiminta koko maassa (HE 1/1998 vp, s. 81).

Poliittisen suhteellisuuden on määrä toteutua erikseen kussakin vaalipiirissä. Vaalien tuloksen laskennassa on koko eduskuntavaalien historian ajan käytetty d'Hondtin laskentamenetelmää. Menetelmä sinällään toteuttaa poliittisen suhteellisuuden puolueiden kesken. Suhteellisuuden käytännön toteutumista vaalipiireissä voidaan arvioida niin sanotun piilevän äänikynnyksen avulla. Sillä tarkoitetaan sitä prosenttiosuutta vaalipiirissä annetuista äänistä, jonka puolueen tai muun ryhmittymän tulee vähintään saada, jotta se saisi vaalipiiristä valituksi vähintään yhden ehdokkaan. Vaalipiirien kokoerojen vuoksi piilevät äänikynnykset vaihtelevat merkittävästi: esimerkiksi viimeisissä, vuoden 2007 eduskuntavaaleissa Uudenmaan vaalipiiriin vajaa kolmesta prosentista Etelä-Savon vaalipiiriin noin 14 prosenttiin. Tiivistetysti poliittisen suhteellisuuden voidaan sanoa toteutuvan vaalipiirien kokoerojen vuoksi eri tavoin ja pienissä vaalipiireissä huonosti. Nykyinen vaalijärjestelmä toteuttaa alueellista suhteellisuutta poliittisen suhteellisuuden kustannuksella.

Perustuslakivaliokunta on tuonut vaalilakia koskevassa mietinnössä esille edellä mainittuja suhteellisuuden toteutumista koskevia puutteita. Se esitti eduskunnan hyväksyttäväksi ponnin suhteellisuuden toteutumisen parantamisesta eduskuntavaaleissa ja poliittisen kentän pirstoutumisen ehkäisemisestä (PeVM 5/1998 vp). Eduskunta hyväksyi tämän sisältöisen lausuman

ja vielä toistamiseen perustuslain uudistamisen yhteydessä (PeVM 10/1998 vp).

Hallituksen esityksessä eduskuntavaalijärjestelmää ehdotetaan uudistettavaksi niin, että suhteellinen vaalitapa toteutuu mahdollisimman hyvin valtakunnallisesti ja yhtäläisesti eri puolilla maata säilyttäen kuitenkin samalla eduskunnan alueellisen edustavuuden. Poliittisen kentän pirstoutumista estetään ottamalla käyttöön valtakunnallinen kolmen prosentin äänikynnys.

Vaalialuejärjestelmä toteuttaa eduskunnan lausumaa eduskuntavaalien suhteellisuuden parantamisesta. Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Yksityiskohtaiset perustelut

Perustuslain 25 §:n muuttaminen

Vaalialuejärjestelmä

Eduskuntavaalijärjestelmän muuttamiseen liittyvät keskeisimmät säännökset ehdotetaan lisättäväksi perustuslain 25 §:ään. Sen 3 momenttiin lisätään selvyuden vuoksi säännös ehdokasasettelun suorittamisesta vaalipiireittäin. Pykälään lisätään uusi 4 momentti, jossa säädetään ensinnäkin siitä, että vaalien tulos määräytyy ehdokkaita asettaneiden koko maassa saamien äänien perusteella.

Eduskuntavaalien tulosta laskettaessa kaikki vaalipiirit, Ahvenanmaan maakunnan vaalipiiriä lukuun ottamatta, ovat yhtenä vaalialueena. Eduskuntavaalien tuloksen laskennasta ja vahvistamisesta säädetään tarkemmin vaalilain 125 a—125 h §:ssä. Ehdokasasettajien koko maassa (lukuunottamatta Ahvenanmaata) saamien kansanedustajanpaikkojen lukumäärä lasketaan käyttäen nykyistä d'Hondtin menetelmää. Vertausluvuista 199 suurinta osoittaa, kuinka monta kansanedustajanpaikkaa kukin ehdokasasettaja saa. Puolueiden ja muiden kansanedustajanpaikkoja saaneiden ryhmien (edustajanpaikkaryhmät) paikat jaetaan vaalipiireihin

Hare-Niemeyerin menetelmän sovelluksella. Edustajapaikkaryhmän saamat paikat jaetaan vaalipiireihin samassa suhteessa kuin sen koko maassa saamat äänet jakautuvat vaalipiirien kesken.

Vaalijärjestelmän muuttaminen ei koske Ahvenanmaan maakunnan vaalipiirissä toimitettavia eduskuntavaaleja. Perustuslain säännökset on kirjoitettu tavallista lainsäädäntöä yleisempään muotoon. Perustuslain 25 § on kokonaisuus, ja sen 2 momentista ilmenee, että Ahvenanmaan maakunta muodostaa oman vaalipiirinsä yhden kansanedustajan valitsemista varten. Uuden 4 momentin säännöksiä vaalituloksen määräytymisestä tai valtakunnallisesta äänikynnyksestä ei siten sovelleta maakunnan vaalipiirissä toimitettavissa eduskuntavaaleissa. Momentissa ei ole enää tarpeen erikseen mainita Ahvenanmaata, koska sen erityisasema valtakunnan yhteydessä voidaan johtaa suoraan perustuslain 120 §:stä. Eduskuntavaalien tuloksen laskennasta ja vahvistamisesta maakunnan vaalipiirissä säädetään vaalilain uudessa 125 h §:ssä.

Valiokunnan mielestä vaalialuejärjestelmä merkitsee parannusta poliittisen suhteellisuuden toteutumiseen eduskuntavaaleissa. Se poistaa piilevän äänikynnyksen vaalipiirien välisiä eroja, jolloin suhteellisuus toteutuu suurin piirtein samantasoisena koko maassa. Järjestelmä turvaa myös kansanedustajien alueellisen edustavuuden.

Ehdotettu tuloslaskentajärjestelmä on nykyistä järjestelmää huomattavasti monimutkaisempi ja vaikeaselkoisempi. Erityisesti puolueiden ja muiden ryhmittymien saamien edustajanpaikkojen jakaminen vaalipiireihin on monimutkainen ja vaikeasti ymmärrettävä. Vaikeaselkoisuus on äänestäjien näkökulmasta epäkohta, joka voi heikentää järjestelmän legitimitettiin. Lisäksi laskentamalli voi hidastaa vaalituloksen valmistamista. Muutosten vaikutusten arvioinnissa ovat huomionarvoisia kuitenkin myös ne seikat, jotka eivät muutu: nykyiset vaalipiirit säilyvät ja niistä valittavien ehdokkaiden lukumäärä määrätty ja ehdokkaat asetetaan kuten aikaisemmin sekä äänestäjät äänestävät edelleen oman

vaalipiirinsä ehdokkaita. Äänestäjien ja ehdokkaiden eduskuntavaalien käytännön toimiin uusi järjestelmä ei tuo muutoksia.

Valtakunnallinen äänikynnys

Perustuslain 25 §:ään lisättävässä uudessa 4 momentissa säädetään lisäksi valtakunnallisesta äänikynnyksestä. Momentin toisen virkkeen mukaan ehdokkaan valituksi tuleminen edellyttää, että ehdokkaan asettanut on saanut vähintään kolme prosenttia koko maassa annetuista äänistä. Äänikynnyksen tarkoituksena on ehkäistä poliittisen kentän pirstoutumista. Esityksen perusteluista ilmenee, että ilman lakisääteistä äänikynnystä koko maan kattavan vaalialueen laskennalliseksi piileväksi äänikynnykseksi muodostuisi 0,5 prosenttia.

Oikeudellinen äänikynnys on suomalaisessa vaalijärjestelmässä uusi ominaisuus. Kansainvälisesti erilaiset äänikynnykset ovat suhteellisen laajasti käytössä. Vaalialuetoimikunnan mietinnön mukaan melkein puolet suhteellista vaalita-paa käyttävistä maista rajoittaa suhteellisuuden täydellistä toteutumista äänikynnyksen avulla. Toimikunta arvioi, että äänikynnyksillä voi olla myös välillisesti suhteellisuuden toteutumista edistävä vaikutus. Juridinen äänikynnys on äänestäjille selkeämpi kuin piilevä äänikynnys. Se voi rajoittaa äänten hajaantumista sellaisille puolueille, joiden kannatus ei yltäisi edes piilevän äänikynnyksen tasolle. Äänikynnyksen luonne — esim. valtakunnallinen, alueellinen — ja korkeus poikkeavat eri maiden kesken (KM 2008:2, s. 15 ja 63).

Äänikynnyksen asettamista kolmeen prosenttiin perustellaan sillä, että olennaisesti korkeampi äänikynnys vaikeuttaisi uusien poliittisten ryhmien pääsyn eduskuntaan. Matalampi äänikynnys ei puolestaan estäisi riittävän tehokkaasti poliittisen kentän pirstoutumista (s. 12). Jotakuinkin samoin syin perusteltiin Vaalialuetoimikunnan mietinnössä, joka on ollut hallituksen esityksen valmistelun pohjana, 3,5 prosentin valtakunnallista äänikynnystä. Merkille pantavaa on se, että toimikunta ehdotti valtakunnallisen äänikynnyksen lisäksi 12 prosentin vaalipiirikohtaista äänikynnystä.

Vaalipiirikohtaisen äänikynnyksen käyttöön ottamista toimikunta perusteli sillä, että ilman sitä valtakunnallinen äänikynnys estäisi alueellisten puolueiden tai muiden poliittisten liikkeiden menestymistä vaaleissa. Komitea ehdotti, että puolue, joka ei ylittäisi valtakunnallista äänikynnystä, voisi silti saada edustajan paikkaa siitä vaalipiiristä, jossa se ylittää vaalipiirikohtaisen äänikynnyksen (KM 2008:2, s. 43).

Hallituksen esityksen perusteluissa valtakunnallisen 3 prosentin äänikynnyksen vaikutuksia arvioidaan hyvin niukasti ja yleisellä tasolla. Sen todetaan ehkäisevän poliittisen kentän pirstoutumista ja toisaalta saattavan heikentää jonkin verran pienpuolueiden asemaa. Sen ei arvioida vaikuttavan puolueiden nykyisiin voimasuhteisiin. Äänikynnystä ei pidetä myöskään niin korkeana, että se estäisi uusien poliittisten toimijoiden mahdollisuuksia menestyä vaaleissa (s. 10). Alueellista äänikynnystä ei ehdoteta, koska sen "voidaan katsoa hankaloittavan vaalijärjestelmän kokonaisuuden ymmärtämistä" (s. 7).

Ehdotettu valtakunnallinen äänikynnys tarkoittaa noin 70 prosentin äänestysaktiivisuudella sitä, että kansanedustajan paikkoja voi saada ehdokasasettaja, joka saa noin 85 000 ääntä. Hallituksen esityksen liitteessä on laskettu vuoden 2007 eduskuntavaalien tulos esityksen mukaisella järjestelmällä. Ehdotettu 3 prosentin valtakunnallinen äänikynnys ei olisi vaikuttanut eduskuntavaalien tulokseen, koska äänikynnyksen alle jääneiden ehdokasasettajien ehdokkaat eivät tulleet valituksi nykyistenkään säännösten perusteella. Tarkasteltaessa valtakunnallisen äänikynnyksen vaikutusta suhteessa aikaisempiin eduskuntavaaleihin, ilmenee sen vaikutus selkeämmin. Esimerkkinä voidaan mainita vuoden 1983 vaalit, jolloin valituksi eivät olisi tulleet vihreiden kaksi edustajaa (valtakunnallinen ääniosuus 1,4 %), Esko-Juhani Tennilä (Lapin vaalipiirissä annetuista äänistä 12 % omalla listalla) eikä Perustuslaillisen oikeistopuolueen edustaja. Vuoden 1987 vaaleissa valitsematta olisivat jääneet Suomen kristillisen liiton viisi edustajaa (valtakunnallinen ääniosuus 2,5 %). Vuoden 1991 vaaleissa olisi valitsematta jäänyt

Liberaalisen kansanpuolueen edustaja. Perussuomalaiset eivät olisi ylittäneet 3 %:n äänikynnystä vuosien 1995, 1999 ja 2003 vaaleissa. Vuoden 1995 vaaleissa valitsematta olisivat jääneet myös nuorsuomalaisten kaksi edustajaa ja Ekologisen puolueen edustaja. Vuoden 1999 vaaleissa Remonttiryhmä olisi jäänyt vaille paikkaa. Näiden esimerkkien valossa esityksen vaikutusarvio, ettei äänikynnystä voida pitää niin korkeana, että se estäisi uusien poliittisten toimijoiden mahdollisuuksia menestyä vaaleissa, on vähättelevä (s. 10). Laissa säädettävää äänikynnystä voidaan näiden esimerkkien valossa arvostella myös sillä perusteella, että se heikentää perustuslaissa taattua äänioikeuden yhtäläisyyttä.

Äänikynnyksellä pyritään ehkäisemään poliittisen kentän pirstoutumista. Suomi on ollut poliittisilta olosuhteiltaan poikkeuksellisen vakaa maa, ja puolueiden kannatussuhteet ovat vaihdelleet vaaleista toiseen vähemmän kuin useimmissa muissa Länsi-Euroopan maissa. Toisen maailmansodan jälkeisissä eduskuntavaaleissa eduskuntaan on tullut valituksi edustajia 6–10 puolueesta. On vaikea arvioida, miten vaalisäännökset vaikuttavat ehdokasasetteluun tai äänestyskäyttäytymiseen. Poliittisen kentän pirstoutumisen uhkaa ja vaikutuksia olisi ollut syytä pyrkiä kuitenkin arvioimaan tarkemmin.

Valiokunta katsoo, että kokonaisuutena arvioiden eduskuntavaalijärjestelmän uudistaminen esitetyllä tavalla vastaa eduskunnan eduskuntavaalijärjestelmän uudistamiselle asettamia tavoitteita. Niiden ehdokasasettajien osalta, jotka ylittävät äänikynnyksen, poliittinen suhteellisuus toteutuu koko maan tasolla, samalla kun alueellinen edustavuus säilyy ja vaalipiirien piilevien äänikynnysten väliset erot poistuvat.

Valiokunta ehdottaa, että valtakunnallinen äänikynnys alennetaan esitetystä kolmesta prosentista kahteen prosenttiin. Äänikynnyksen alentaminen on perusteltua yhtäläisen äänioikeuden toteutumisen kannalta ja siksi, että myös pienillä ja alueellista kannatusta omaavilla puolueilla ja valitsijayhdistyksillä on paremmat mahdollisuudet saada edustajanpaikkoja.

2. Laki vaalilain muuttamisesta

Vaaliliittojen kieltö

Vaalilain 108 §:ään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti, jossa kielletään puolueiden vaaliliitot eduskuntavaaleissa. Vaaliliittojen avulla pienet ja keskisuuret puolueet ovat pienissä vaalipiireissä pyrkineet parantamaan mahdollisuutta saada kansanedustajia. Vaaliliitot hämärtävät vaalien selkeyttä äänestäjän kannalta ja vaikeuttavat äänestäjän tahdon toteutumista. Vaalijärjestelmän poliittisen suhteellisuuden parantuessa nykyisestäään vaaliliitot eivät ole enää tarpeellisia poliittisen suhteellisuuden parantamiseksi. Myös järjestelmän selkeyden kannalta niiden kieltäminen on perusteltua. Äänioikeutettujen perustamat valitsijayhdistykset voivat edelleen muodostaa yhteislistan. Valtakunnallinen äänikynnys heikentää kuitenkin valitsijayhdistysten tai niiden yhteislistan ehdokkaiden todellisia mahdollisuuksia tulla valituksi.

125 b §. Tuloksen laskenta koko maassa. Koska valiokunta on edellä ehdottanut valtakunnalliseksi äänikynnykseksi kaksi prosenttia koko maassa annetuista äänistä, on lakiehdotuksen 125 b §:n 2 momentissa oleva maininta muutettava vastaavasti kahdeksi prosentiksi.

3. Laki puoluelain 9 §:n muuttamisesta

Puoluelain 9 §:n muuttamisella pyritään parantamaan vaille eduskuntapaikkoja jääneiden puolueiden toimintaedellytyksiä. Valiokunta on edellä ehdottanut valtakunnalliseksi äänikynnykseksi kaksi prosenttia, mikä toteuttaa puoluelain muuttamisella tavoiteltua päämäärää. Tämän johdosta valiokunta ehdottaa lakiehdotuksen hylkäämistä.

Lakialoite

Koska valiokunta on hyväksynyt hallituksen esitykseen sisältyvät lakiehdotukset esityksen pohjalta, lakialoitteeseen sisältyvä lakiehdotus ehdotetaan hylättäväksi.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella perustuslakivaliokunta ehdottaa,

että lakiehdotukset hyväksytään muutoin hallituksen esityksen mukaisina paitsi 1. lakiehdotuksen 25 §:n 4 momentti ja 2. lakiehdotuksen 125 b §:n 2 momentti muutettuina (Valiokunnan muutosehdotukset),

että 3. lakiehdotus hylätään ja

että lakialoite LA 1/2007 vp hylätään.

Valiokunnan muutosehdotukset

1. lakiehdotus

25 §

Eduskuntavaalien toimittaminen

(1—3 mom. kuten HE)

Vaalien tulos määräytyy ehdokkaita asetneiden koko maassa saamien äänien perusteella. Ehdokkaan valituksi tuleminen edellyttää, että ehdokkaan asettanut on saanut vähintään *kaksi* prosenttia koko maassa annetuista äänistä.

(5 mom. kuten HE)

2. lakiehdotus

125 b §

Tuloksen laskenta koko maassa

(1 mom. kuten HE)

Helsingin vaalipiirilautakunta antaa *vertausluvut* kullekin sellaiselle puolueelle, yhteislistalle ja yhteislistaan kuulumattomalle valitsijayhdistykselle, joka on saanut koko maassa annetuista äänistä vähintään *kaksi* prosenttia. Vertauslukuja annetaan kullekin puolueelle ja yhteislistalle yhtä monta kuin sillä on ehdokkaita koko maassa. Ensimmäiseksi vertausluvuksi an-

netaan puolueen tai yhteislistan hyväksi annettujen äänten koko määrä, toiseksi vertausluvuksi puolet siitä, kolmanneksi vertausluvuksi kolmannes ja niin edelleen. Yhteislistaan kuulumat-

toman valitsijayhdistyksen vertausluku on ehdokkaan saamien äänten määrä.

(3 mom. kuten HE)

Helsingissä 23 päivänä helmikuuta 2011

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Kimmo Sasi /kok	Johanna Ojala-Niemelä /sd
vpj.	Jacob Söderman /sd	Tuula Peltonen /sd
jäs.	Tuomo Hänninen /kesk	Veijo Puhjo /vas
	Ulla Karvo /kok	Tuulikki Ukkola /kok
	Elsi Katainen /kesk	Ilkka Viljanen /kok
	Esko Kiviranta /kesk	Antti Vuolanne /sd
	Elisabeth Naucclér /r	vjäs. Hannu Hoskonen /kesk
	Ville Niinistö /vihr	Johannes Koskinen /sd.
	Mikaela Nylander /r	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Timo Tuovinen.

VASTALAUSE 1

Perustelut

Nykyinen vaalijärjestelmä on toiminut hyvin yli sata vuotta, ja kansalaiset ovat tottuneet siihen. Nyt hallitus esittää vaalijärjestelmään muutoksia, joista monet korjaisivat d'Hondtin järjestelmän heikkouksia, mutta samalla tekisivät järjestelmästä niin monimutkaisen, kankean ja hitaan, että kansalaisten äänestysinto laskisi nykyisestäkin. Muutos tulee tehdä vain, jos uusi on selvästi nykyistä parempi. Nyt niin ei ole.

Nykyisen järjestelmän ongelmaksi on muodostunut se, että väestö on muuttanut etelän asutuskeskuksiin. Vaalipiirijärjestelmä edustaa hyvin alueellista edustautumista, mutta väestön vähentyessä oikea tapa vastata muutokseen on yhdistää pieniä vaalipiirejä ja jakaa suuria. Näin otetaan uudistunut alueellisuus oikein huomioon.

Jos vaalipiirijakoa ei haluta muuttaa, olisi nykyjärjestelmää voitu kehittää pieniä puolueita suosivaksi paikkojen jaon laskentatapaa kehittämällä nykyjärjestelmän pohjalta ja sallimalla alueellinen äänikynnys.

Hallituksen esittämä vaalitapa on järkyttävän monimutkainen tavoitteena pidetyn suhteellisuuden parantamiseksi. Ilman kansalaisten kouluttamista ja kurssittamista äänestäjä ei ymmärrä vaalilaista yhtään mitään. Tulos jää arvailujen ja spekulatioiden varaan. Tällaista tilannetta ei demokratiassa voida sallia.

Hallituksen esityksen mukaan uudistuksen jälkeen vaalituloksen laskemiseksi tarvitaan kolme vaihetta: 1) puolueiden valtakunnallinen paikkajako lasketaan nykyisellä d'Hondtin menetelmällä, 2) puolueiden saamien paikkojen jakamiseksi eri vaalipiireihin käytetään Hare-Niemeyer-laskentatapaa, 3) jotta tulos saadaan sovittua yhteen d'Hondtin mukaan lasketun valtakunnallisen tuloksen kanssa, tarvitaan poikkeuksia Hare-Niemeyer-laskentatapaan.

Asiantuntijoiden lausuntojen mukaan poliittinen suhteellisuus voitaisiin toteuttaa hyvin yksinkertaisella tavalla. Siihen riittää, että vaalitu-

los kussakin vaalipiirissä lasketaan joko Haren kvootilla tai Sainte-Laguën menetelmällä. Kummallakin menetelmällä poliittista suhteellisuutta parannettaisiin kutakuinkin yhtä hyvin kuin hallituksen esittämällä monimutkaisella tavalla. Kumpikin menetelmä antaa mahdollisuuden kansanedustajien saantiin myös alueellista kannatusta saavalle puolueelle, jos puolue vaalipiiritasolla saa vähintään piilevän äänikynnyksen verran kannatusta.

Poliittista suhteellisuutta ei suinkaan lisää se, että hallitus esittää lailla säädettävää juridista 3 prosentin äänikynnystä. Alueellisella tasolla tämä johtaa poliittisen suhteellisuuden nykyistä huonompaan toteutumiseen sellaisessa tilanteessa, missä puolue saa kannatusta vain yhdessä tai kahdessa vaalipiirissä, mutta kannatus ei ylitä valtakunnallista äänikynnystä.

Epäkohtaa olisi voitu parantaa vaalipiirikohteisella äänikynnyksellä. Kun sitä ei uuteen lakiin tullut, estetään pienten alueellisten ryhmien synty. Lisäksi vaaliliittokiello, jota sinänsä voi perustella äänestäjien oikeusturvalla, estää pienten puolueiden liittoutumisen.

Hallituksen esittämässä uudessa vaalijärjestelmässä en olisi tullut liberaalien ja kristillisten vaaliliitosta valituksi eduskuntaan 1991. Tuolloin Liberaalisen Kansanpuolueen saama ääniosuus koko maassa oli 0,78 prosenttia. Saman kohtalon olisivat kokeneet myös Nuorsuomalaisen Jukka Tarkka ja Risto E.J. Penttilä 1995. Esko-Juhani Tennilä olisi jäänyt valitsematta vuonna 1983, vaikka sai yksin omassa vaalipiirissään 12 prosenttia äänistä.

Nyt hyväksyttävää esitystä ei ole valmisteltu arvoisella tavalla, vaan puoluesihteerit ovat käyneet huutokauppaa ja poliittista peliä järjestelmän eri elementeistä. Perustuslakivaliokunta olisi halunnut kehittää järjestelmää ja lisätä sen demokraattisuutta mm. äänikynnystä laskemalla. Ministeri Tuija Brax kuitenkin esti kaikki parannusehdotukset ja vaati lakiesityksen hyväksymistä muuttamattomana.

Uusi vaalijärjestelmä estää uusien poliittisten ryhmien syntyä ja monopolisoi vallan nykyisille puolueille — vihreille tämä on erityisen tärkeää, koska eivät halua uusista liikkeistä kilpailijoita itselleen.

Sähköinen äänestys epäonnistui surkeasti ja on varoittava esimerkki hätäisesti kokoon kyhätystä uudistuksesta. Pelkään, että tämän järjestelmän kohtalo on sama, kun vielä vaaleja seuraavan päivän aamunakaan tulos ei ole selvillä. Jos vaalit joudutaan uusimaan, ne pitäisi uusida koko maassa.

Kansalaisten ja kansanvallan kannalta on surkeaa, kun vaalijärjestelmää muutetaan sitten

vaaleista vaaleihin; tällainen edestakaisin poukkoilu on tyypillistä epävakaille ja kehittymättömille demokratioille.

Toivonkin, että seuraavasta eduskunnasta löytyy riittävästi järkeä, ettei tätä lakiesitystä hyväksytä, vaan ryhdytään valmistelemaan vaalijärjestelmän uudistamista asian vaatimalla arvokkuudella puhtaalta pöydältä, ilman huutokauppaa ja pelin politiikkaa.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotan,

että lakiehdotukset hylätään.

Helsingissä 23 päivänä helmikuuta 2011

Tuulikki Ukkola /kok

VASTALAUSE 2

Perustelut

Vaalijärjestelmän uudistamista valmisteltiin Kansanvalta 2007 -toimikunnassa, jonka tehtävänä oli arvioida edustuksellisen demokratian toimivuutta ja tehdä ehdotuksia kansanvallan vahvistamiseksi. Toimeksiannossa painotettiin erityisesti puolueiden, vaalijärjestelmän ja kunnallisen demokratian toimivuutta kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien näkökulmasta. Vaalijärjestelmän osalta toimikunta ehdotti eduskuntavaalijärjestelmän kehittämistä siten, että alueellinen edustavuus, poliittinen suhteellisuus sekä vaaliaktiivisuutta edistävä äänestäjän ja ehdokkaan yhteys korostuisivat.

Hallitus esittää eduskuntavaalijärjestelmän uudistamista siten, että vaalipiirit muodostaisivat vaalien tuloksen laskentaa varten koko maan käsittävän vaalialueen. Puolueen ja muun ehdokasasettajan kaikissa vaalipiireissä saamat äänet laskettaisiin yhteen ja kansanedustajanpaikat määräytyisivät ehdokasasettajan koko maassa saamien äänten perusteella. Hallituksen esityksen mukaan ehdokasasettajat saisivat edustajanpaikkoja kustakin vaalipiiristä samassa suhteessa kuin ne saavat ääniä vaalipiirissä. Tosiasiassa tämä ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa toteutuisi. Lisäksi hallitus esittää, että käyttöön otettaisiin valtakunnallinen kolmen prosentin äänikynnys: kansanedustajanpaikkoja voisi saada vain sellainen ehdokasasettaja, joka saa vähintään kolme prosenttia koko maassa annetuista äänistä. Hallituksen esityksen mukaan vaalipiirijako säilytettäisiin ennallaan ja ehdokkaat asetettaisiin edelleen vaalipiireittäin. Vaaliliittojen muodostaminen kielletäisiin. Vaalijärjestelmän uudistamisen tavoitteena on toteuttaa mahdollisimman hyvin suhteellista vaalitapaa ja turvata eduskunnan alueellinen edustavuus.

Koko maan kattavan vaalialuemallin tiedettiin jo lähtökohtaisesti merkitsevän perustavaa laatua olevaa muutosta Suomessa yli sata vuotta käytössä olleeseen vaalipiirijärjestelmään. Hal-

lituksen esitys sisältää suuria periaatteellisia muutoksia nykyjärjestelmään. Esitystä on tarkasteltava erityisesti vaalijärjestelmän selkeyden, suhteellisuuden toteutumisen ja alueellisen edustavuuden kannalta.

Vaalijärjestelmän selkeys

Hallituksen esityksen mukaan ehdokkaat asetettaisiin nykyiseen tapaan vaalipiireittäin ja äänestäjät äänestäisivät oman vaalipiirinsä ehdokkaita. Vaalien tulosta laskettaessa koko maa olisi kuitenkin yhtenä vaalialueena. Vaalipiirikohtaisesta vaalista luopuminen tekee tuloksen laskennasta ja seurannasta selvästi nykyistä monimutkaisempaa. Hallituksen esittämässä vaalijärjestelmässä puolueiden koko maassa saamien edustajanpaikkojen lukumäärät lasketaan yhteen käyttäen d'Hondtin menetelmää. Puolueen koko maassa saamat edustajanpaikat jaetaan vaalipiireihin käyttäen Hare-Niemayerin menetelmän muunneltua versiota. Puolue saa edustajanpaikkoja kustakin vaalipiiristä samassa suhteessa kuin se saa kussakin vaalipiirissä ääniä.

Jakoa varten puolueelle lasketaan desimaaliluvut jokaiseen vaalipiiriin, jossa puolue on asettanut ehdokkaita. Kokonaislukuosa osoittaa kuinka monta kansanedustajanpaikkaa puolue saa suoraan kyseisessä vaalipiirissä. Loput paikat jaetaan vaalipiireihin puolueiden desimaalilukujen desimaaliosien suuruusjärjestyksessä. Menettely johtaa siihen, että jos vaalipiirissä ei ole enää jaettavia paikkoja jäljellä, siirtyy paikka saman puolueen paikaksi toiseen vaalipiiriin. Näin esimerkiksi Pohjois-Karjalassa annettu ääni voi siirtyä auttamaan helsinkiläistä kansanedustajaa läpimenoon.

Vaalijärjestelmän on oltava äänestäjän kannalta mahdollisimman selkeä ja läpinäkyvä: äänestäjän on tiedettävä, miten hänen antamansa ääni vaikuttaa, ja ehdokkaan on tiedettävä, mistä hänen saamansa äänet ovat tulleet. Hallituksen esittämä valtakunnallinen vaalialuemalli tekee vaalijärjestelmästä selvästi nykyistä seka-

vamman ja vaikeasti seurattavan. Hallituksen esityksessä puolueen saamien edustajanpaikkojen jako vaalipiireihin on todella monimutkainen. Vaalijärjestelmän monimutkaistuminen on omiaan lisäämään tunnetta, ettei omalla äänellä voi vaikuttaa vaalien lopputulokseen, ja siten laskemaan äänestysaktiivisuutta. Valtakunnallista suhteellisuutta korostavat tasauspaikka- ja laskentajärjestelmät ovat käytössä maissa, joissa äänestäjät valitsevat ensisijaisesti ns. listavaalissa puolueen, eivät henkilöä niin kuin Suomessa.

Vaaliliittojen kieltäminen on vaalialuemallin hyvä puoli. Vaaliliitot voivat pahimmillaan vääristää vaalien valtakunnallista tulosta ja johtaa liialliseen taktikointiin silloin, kun kisa vaalipiirien viimeisistä paikoista on tiukka. Hallituksen esittämä vaalialuemalli ei kuitenkaan paranna vaalijärjestelmän selkeyttä eikä kansanvaltaista osallisuutta, jotka ovat demokratian kannalta keskeisiä toimivan vaalijärjestelmän piirteitä.

Vaalijärjestelmän suhteellisuus

Vaalijärjestelmän on toteutettava riittävää poliittista suhteellisuutta ja alueellista edustavuutta: kunkin poliittisen ryhmittymän tulee saada eduskuntaan niin monta kansanedustajaa kuin sen vaaleissa saama kannatus edellyttää, ja äänestäjät valitsevat omat edustajansa vaalipiireittäin. Suomessa suhteellisuus toteutuu siten vaalipiirin tasolla. Voimassaolevassa järjestelmässä piilevä äänikynnys eli se laskennallinen osuus annetuista äänistä, joka takaa puolueelle vähintään yhden edustajanpaikan, on liian erilainen eri vaalipiireissä äänikynnyksen vaihdellussa noin 2,8 ja 14,3 prosentin välillä.

Henkilövaalijärjestelmässämme suhteellisuutta parannettaisiin yksinkertaisemmin tarkistamalla vaalipiirijakoa siten, että vaalipiirit olisivat keskenään nykyistä tasavahvempia. Tällöin myös vaalipiirikohtaiset piilevät äänikynnykset olisivat suunnilleen samalla tasolla koko maassa.

Valtakunnallinen äänikynnys

Hallituksen esityksessä valtakunnallista kolmen prosentin äänikynnystä pidetään tarpeellisena

poliittisen kentän pirstoutumisen estämiseksi. Esityksessä ei kuitenkaan esitetä perusteluja sille, että poliittisen järjestelmän vakaus ja tehokkuus heikkenisivät, jos valtakunnallista äänikynnystä ei toteutettaisi. Eduskuntapuolueiden lukumäärä on pysynyt Suomessa kohtuullisena ja vaalikannatus on nostanut viime vuosikymmeninä vain harvoja uusia puolueita pysyvästi eduskuntaan.

Suuressa osassa suhteellista vaalijärjestelmää käyttävistä EU-maista valtakunnallista, lakiin kirjattua äänikynnystä ei ole lainkaan, se on selvästi kolmea prosenttia matalampi tai maat käyttävät valtakunnallisen ja vaalipiirikohtaisen äänikynnyksen yhdistelmää. Valtakunnallinen äänikynnys ilman erillistä vaalipiirikohtaista äänikynnystä vääristää suhteellisuuden toteutumista, jos puolueen kannatus on alueellisesti keskittynyttä sen kannatuksen jäädessä kuitenkin valtakunnallista äänikynnystä pienemmäksi. Puolue voi nauttia laajaa alueellista kannatusta, joka vaalipiiritasolla oikeuttaisi useampaankin kansanedustajaan, mutta jäädä kuitenkin ilman yhtään edustajaa, jos puolueen valtakunnallinen kannatus jää alle esitetyn kolmen prosentin. Tällöin vaalijärjestelmän alueellinen edustavuus kärsii.

Kolmen tai kahden prosentin äänikynnys nostaa huomattavasti uusien puolueiden ja poliittisten liikkeiden kynnystä päästä eduskuntaan. Suomessa on ollut useita eduskuntapuolueita, joiden kannatus on jäänyt alle kahden prosentin. Nykyisistä puolueista esimerkiksi Vihreät nousi eduskuntaan vuonna 1983 1,4 prosentin ääniosuudella. Samana vuonna kolmen prosentin äänikynnyksellä valitsematta olisi jäänyt Esko-Juhani Tennilä (vas), jonka kannatus vaalipiirissä oli 12 prosenttia ja valtakunnallisesti 1,4 prosenttia. Vuoden 1987 vaaleissa valitsematta olisivat jääneet Suomen kristillisen liiton viisi edustajaa, kun puolueen ääniosuus oli 2,5 prosenttia. Vuonna 1991 valitsematta olisi jäänyt Tuulikki Ukkola (Liberaalinen kansanpuolue), eivätkä Perussuomalaiset olisi ylittäneet kolmen prosentin äänikynnystä vuosien 1995, 1999 ja 2003 vaaleissa. Vuonna 1995 valitsematta olisivat jääneet myös nuorsuomalais-

ten edustajat Risto Penttilä ja Jukka Tarkka sekä Ekologisen puolueen edustaja Pertti Virtanen, vuonna 1999 puolestaan Remonttiryhmän edustaja Risto Kuisma.

Äänikynnys saattaa myös ohjata ihmisiä äänestämään taktisesti jotakin muuta kuin parhaana pitämänsä puoluetta, jos äänikynnyksen ylittyminen on epätodennäköistä. Äänikynnys merkitsisi myös sitä, että osa annetuista äänistä menisi hukkaan. Vuoden 2007 eduskuntavaaleissa tällaisia ääniä olisi ollut 67 482 kappaletta. Kansanvallan toteutumisen kannalta tämä ei ole toivottavaa.

Siinäkin tapauksessa, ettei valtakunnallista äänikynnystä asetettaisi, hallituksen esittämässä järjestelmässä syntyisi joka tapauksessa luonnollinen eli piilevä äänikynnys, joka olisi laskennallisesti 0,5 prosenttia. Todettakoon, että vuoden 2007 eduskuntavaaleissa kaksi nyt eduskunnan ulkopuolella olevaa puoluetta ylitti tämän kynnyksen (SKP 0,7 % ja SSP 0,6 %).

Huomionarvoista on, että vaalialueoimikunta esitti alun perin 3,5 prosentin valtakunnallista äänikynnystä ja sen lisäksi 12 prosentin vaalipiirikohtaista äänikynnystä. Vaalipiirikohtaisen äänikynnyksen tarkoitus oli nimenomaan sen turvaaminen, että puolue, joka ei ylittäisi valtakunnallista kynnystä, voisi saada edustajan vaalipiirikohtaisen kynnyksen ylittyessä. Hallituksen esitykseen vaalipiirikohtaista äänikynnystä ei sisälly.

Vaihtoehtona vaalipiirijaon muuttaminen

Vaalijärjestelmän kehittämisessä on tärkeää korostaa järjestelmän selkeyttä ja riittävää suhteellisuutta, kansanvaltaisen osallisuuden tukemista ja vaaliliitoista luopumista. Katsomme, että vaalijärjestelmää tulisi uudistaa vaalipiirijaon pohjalta yhdistämällä pienempiä vaalipiirejä suuremmiksi ja jakamalla suurimpia vaalipiirejä pienemmiksi. Tällöin päästäisiin vaalijärjestelmän toimivuuden ja suomalaisen kansanvallan historiallisten kokemusten perusteella parhaimpaan mahdolliseen lopputulokseen. Vaalipiirien rajojen tarkistamiseen perustuvassa mallissa jär-

jestelmä olisi edelleen äänestäjän kannalta selkeä, ja se tukisi nykyistä paremmin kansanvaltaista osallisuutta keskenään tasavahvoissa vaalipiireissä. Lisäksi vaalijärjestelmä toteuttaisi suhteellisuutta, minkä johdosta myöskään vaaliliittoja ei enää tarvittaisi.

Vaalipiirit olivat alun perin väestömääriltään jotakuinkin samansuuruisia keskenään. Muutto liikkeen seurauksena vaalipiirien väestömäärä on muuttunut, mutta niiden maantieteelliset rajat ovat pysyneet suunnilleen samoina. Viimeksi vaalipiirien perusasetelmaa on muutettu lähes 50 vuotta sitten. Vaalipiirien kokoeroista johtuen piilevät äänikynnykset vaihtelevat merkittävästi. Muuttamalla vaalipiirijakoa siten, että vaalipiirit olisivat keskenään tasasuuruiset, äänikynnys muodostuisi luonnollisella tavalla vaalipiireissä ilman valtakunnallista rajaa ja pysyisi samalla sellaisella tasolla, että myös uusilla ja alueellisesti merkittävillä puolueilla ja poliittisilla liikkeillä olisi mahdollisuus nousta eduskuntaan.

Kansanvaltaisen osallisuuden tukeminen edellyttää, että eduskuntavaalien ehdokkaat ja heidän valitsijansa ovat mahdollisimman lähellä toisiaan. Väestönmuutoksen seurauksena osa vaalipiireistä on kasvanut niin suuriksi, ettei tämä kriteeri enää kaikissa vaalipiireissä täyty. Lisäksi ehdokkaiden kampanjakulut ovat suurimmissa vaalipiireissä nousseet kohtuuttomiksi. Vaalipiirijaon tarkistaminen olisi käytännössä ainoa tapa puuttua näihin ongelmiin.

Edellä esitetyn perusteella emme voi kannattaa hallituksen esitystä, vaan pidämme parempana vaihtoehtona nykyisen toimivan järjestelmän tarkistamista niin, että pienempiä vaalipiirejä yhdistettäisiin paremman suhteellisuuden saavuttamiseksi ja suurimpia jaettaisiin pienemmiksi vaalipiireiksi paremman demokraattisen osallisuuden varmistamiseksi.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotukset hylätään.

Vastalause 2

PeVM 11/2010 vp — HE 7/2010 vp

Helsingissä 23 päivänä helmikuuta 2011

Antti Vuolanne /sd
Tuula Peltonen /sd
Johannes Koskinen /sd

Jacob Söderman /sd
Johanna Ojala-Niemelä /sd

VASTALAUSE 3

Perustelut

Ehdotin valiokunnassa, että 1. lakiehdotuksesta poistettaisiin sen 25 §:n 4 momentti. Ehdotus merkitsee sitä, että perustuslakiin ei sisällytetä 3 prosentin lakisääteistä valtakunnallista äänikynnystä, jolloin esityksen perusteluiden mukaan luonnolliseksi äänikynnykseksi muodostuu 0,5 prosenttia.

Ehdotettu 3 prosentin valtakunnallinen äänikynnys tarkoittaa noin 70 prosentin äänestysaktiivisuudella sitä, että kansanedustajan paikkoja voi saada vain ehdokasasettaja, joka saa noin 85 000 tai enemmän ääniä. Kaikki ehdokasasettajat, jotka jäisivät kannatuksessaan alle tämän rajan koko valtakunnan tasolla, jäisivät vaille edustajapaikkaa, vaikka yksittäisessä vaalipiirissä kannatus ilman äänikynnystä tuottaisikin kansanedustajan paikkoja asianomaiselle puolueelle tai vaaliliitolle.

Esityksessä ehdotetun 3 prosentin äänikynnyksen perusteluna on mainittu, että sen tarkoituksena on ehkäistä poliittisen kentän pirstoutumista.

Perustelen lakisääteisen äänikynnyksen poistamista tarkoittavaa esitystäni, joka on myös vasemmistoliiton eduskuntaryhmän kanta asiassa, seuraavasti:

Valiokunnan kuulemien useiden asiantuntijoiden mukaan vaalilainsäädäntöuudistuksen tavoitteen kannalta ehdotettu 3 prosentin valtakunnallinen äänikynnys pikemminkin heikentää kuin vahvistaa poliittisen suhteellisuuden toteutumista niissä tapauksissa, joissa alueellisesti merkittävää kannatusta omaava ehdokasasettaja-ryhmä jää alle valtakunnallisen 3 prosentin äänikynnyksen.

Esityksessä ei esitetä perusteluja sille, miksi poliittisen järjestelmän vakaus tai hallitsemisen tehokkuus heikkenisi, jos poliittinen suhteellisuus toteutuisi eduskuntavaaleissa nykyistä paremmin.

Keskeisenä ongelmana esityksessä on se, ettei siinä riittävästi huomioida suhteellisuuden

toteutumisen tarvetta alueellisesti, vaan esityksessä on keskitytty lähinnä valtakunnallisen poliittisen suhteellisuuden parantamiseen nykyiseen järjestelmään verrattuna.

Vaikka jokin valtakunnallinen äänikynnys olisikin hyväksyttävissä, se tarvitsisi tuekseen erillisen alueellisen (vaalipiirikohtaisen) äänikynnyksen määrittämisen, jotta voitaisiin asianmukaisesti huomioida poliittiset puolueet tai ryhmät, joiden kannatus on huomattavan suuri alueellisesti mutta joiden kannatus kuitenkin jää valtakunnallista äänikynnystä pienemmäksi. Vaalipiirikohtaisella äänikynnyksellä täydennettynä nyt käsillä oleva esitys antaisi vaalipiirikohtaista ehdokasta äänestäneille toivon oman ehdokkaan läpisaamisesta.

Nyt valiokunnan mietinnössä olevan esityksen mukaan, jos puolue saa jossakin vaalipiirissä kannatusta, joka vaalipiiritasolla oikeuttaisi esimerkiksi viiteen kansanedustajan paikkaan, se ei kuitenkaan saisi yhtään kansanedustajapaikkaa, mikäli puolueen valtakunnallinen kannatus jää alle kolmen prosentin. Tällä tavoin alueellisesti merkittävänkään poliittiset ryhmittymät eivät voisi saada kansanedustajan paikkoja uudessa vaalijärjestelmässä.

Lopuksi totean, että 3 prosentin valtakunnallinen äänikynnys nostaisi huomattavasti uusien puolueiden eduskuntaan pääsyn kynnyksestä vastoin hallituksen esityksessä tästä esitettyä vähäntelevää arviota. Äänikynnykseen olisi kaatunut esimerkiksi perussuomalaisten edeltäjä SPP/SMP vuoden 1966 vaaleissa 1 prosentin ääniosuudella. Suomen kristillinen liitto olisi jäänyt vaille eduskuntapaikkoja vuoden 1970 vaaleissa 1,1 prosentin ääniosuudella. Niin ikään vuoden 1983 vaaleissa vihreät olisivat jääneet vaille eduskuntapaikkoja 1,4 prosentin ääniosuudella. Samoin olisi käynyt Esko-Juhani Tennilälle, joka noissa vaaleissa sai Lapin vaalipiirissä omalla listallaan 12 %:n ääniosuuden vaalipiirin äänistä, ja perustuslaillisen oikeistopuolueen edustaja. Vuoden 1987 vaaleissa valit-

sematta olisivat jääneet Suomen kristillisen liiton viisi edustajaa (valtakunnallinen ääniosuus 2,5 %). Vuoden 1991 vaaleissa olisi valitsematta jäänyt Liberaalisen kansanpuolueen edustaja. Perussuomalaiset eivät olisi ylittäneet 3 %:n äänikynnystä vuosien 1995, 1999 ja 2003 vaaleissa. Vuoden 1995 vaaleissa valitsematta olisivat jääneet myös nuorsuomalaisten kaksi edustajaa ja Ekologisen puolueen edustaja. Vuoden 1999 vaaleissa Remonttiryhmä olisi jäänyt vaille paikkaa.

Edellä olevat esimerkit osoittavatkin hyvin selkeästi sen, että 3 prosentin valtakunnallinen äänikynnys olisi ollut liian tehokas keino estää uusien puolueiden pääsy eduskuntaan. Edellä olevat esimerkit osoittavat myös sen, ettei sotion jälkeen nykyisen vaalitavan voimassa olles-

sa ole tapahtunut poliittisen vallan liiallista pirstoutumista, jolla ehdotusta perustellaan. Päinvastoin eduskunnassa on vallinnut vuosikymmeniä vakaa tilanne 6—10 puolueen saadessa vuorollaan edustajia eduskuntaan.

Katson näillä perusteilla vasemmistoliiton eduskuntaryhmän tavoin, että kolmen (3) prosentin äänikynnys olisi liian järeä ase estää uusien puolueiden pääsy eduskuntaan.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotan,

että 1. lakiehdotuksen 25 §:n 4 momentti poistetaan (Vastalauseen muutosehdotus).

Helsingissä 23 päivänä helmikuuta 2011

Veijo Puhjo /vas